

Justyna Adamus-Kowalska, *Proces informatyzacji administracji publicznej i jego wpływ na kształtowanie narodowego zasobu archiwalnego stanowiącego dziedzictwo kulturowe ludzkości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2021, ss. 303

Omawiana publikacja to kolejna pozycja w obszernym dorobku naukowym dr Justyny Adamus-Kowalskiej, zatrudnionej na stanowisku adiunkta w Instytucie Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, który w ostatnich latach skupiał się na problematyce zarządzania i archiwizacji dokumentacji elektronicznej w kontekście informatyzacji administracji publicznej w Polsce. Temu zagadnieniu poświęcono także najnowszą monografię, w której autorka przedstawiła oraz poddała analizie i ocenie procesy informatyzacji administracji publicznej i ich wpływ na kształtowanie narodowego zasobu archiwalnego w Polsce. Wcześniejsze zainteresowania badaczki dotyczące systemów informacyjnych, w tym systemów informacji archiwalnej, spowodowały zapewne, iż przedmiotem rozważań są zjawiska i procesy informacyjne oraz zagadnienia wyszukiwania i użytkowania informacji. Publikacja składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, aneksu, wraz z faksymilami dokumentów urzędowych, oraz bibliografii.

Praca ma poprawną i uzasadnioną konstrukcję. Wstęp zawiera wszystkie niezbędne w tego rodzaju opracowaniach naukowych elementy: uzasadnienie wyboru tematu, zwięzłe przedstawienie treści poszczególnych rozdziałów oraz omówienie metod badawczych. Rozdział pierwszy jest wprowadzeniem do całości zagadnienia, natomiast cztery pozostałe, wydzielone zgodnie z kryterium rzeczowym, dotyczą zasadniczej problematyki. Kolejne części publikacji mają również proporcjonalną względem siebie objętość.

W rozdziale pierwszym autorka zawarła rozważania dotyczące problematyki procesu aktotwórczego i archiwotwórczego oraz pojęcia aktotwórcy, wskazując kolejno na role archiwisty zakładowego w procesie aktotwórczym oraz instytucji wytwarzającej materiały archiwalne. Następnie skupiła uwagę na zarządzaniu przedarchiwalnym, systemie kancelaryjnym, wykazie akt i wartościowaniu

dokumentacji, ze szczególnym uwzględnieniem dokumentacji osobowej. Dla zrozumienia dalszej treści kluczowe jest wyjaśnienie wprowadzonego przez autorkę pojęcia zarządzania przedarchiwalnego, które nie jest ugruntowane ani w teorii, ani w pracy archiwalnej. Nasuwa ono wiele wątpliwości. Dotyczą one kilku aspektów: kto tym procesem zarządza (pracownik komórki organizacyjnej twórcy dokumentacji, archiwista zakładowy, a może archiwista państwowy) i – w związku z tym – gdzie się ono odbywa? W pracy wskazuje się co prawda na pojęcie narastającego zasobu archiwalnego, określając je jako oddziaływanie władz archiwalnych na twórców zespołów poprzez instruktaż i nadzór w celu prawidłowego zabezpieczenia materiałów archiwalnych o wartości historycznej, jednakże nie ma to żadnego związku z zarządzaniem przedarchiwalnym. Kolejne wymagające komentarza zagadnienie poruszone w publikacji to zagadnienie systemów kancelaryjnych. Obecnie w podmiotach państwowych i samorządowych jedynym obowiązującym systemem jest system bezdziennikowy, w tym kontekście niewłaściwym jest więc stwierdzenie autorki, iż postępowanie z dokumentacją jest uzależnione od przyjętego systemu kancelaryjnego. Przy czym wyszczególnia ona różne typy systemów: dziennikowy, bezdziennikowy i mieszany. Należy podkreślić, że ten ostatni nasuwa wiele wątpliwości. Co więcej, nie można zgodzić się z twierdzeniem badaczki, iż rodzaj systemu kancelaryjnego (papierowy bądź elektroniczny) jest kluczowy dla ustalenia sposobu, w jaki powstaje dokumentacja. System papierowy bądź elektroniczny to jedynie postać dokumentacji w systemie, od której nie zależy ani rejestracja, ani przebieg załatwiania spraw.

Rozdział drugi poświęcono omówieniu pojęć informacji i procesu informatyzacji, stanu informatyzacji państwa, elektronicznej administracji, dokumentom programowym e-administracji oraz potrzebom informacyjnym administracji publicznej i dostępowi do informacji.

W rozdziale trzecim przedstawiono genezę kształtowania się administracji publicznej oraz strukturę państwowej sieci archiwalnej. Autorka omówiła podstawy prawne kształtowania narodowego zasobu archiwalnego, opierając się na nieobowiązujących od dłuższego czasu aktach prawnych. W konsekwencji zaprezentowana baza legislacyjna dotycząca procesów kształtowania zasobu jest nieaktualna i nie odpowiada aktualnemu stanowi faktycznemu. W dalszej części analizie poddano zasady pertynencji i proveniencji oraz ich wpływ na kształt systemu informacji archiwalnej. W tym kontekście nieprawdziwe jest stwierdzenie autorki, iż dokumentacja elektroniczna przekazywana jest do Archiwum Doku-

mentów Elektronicznych w Warszawie. Archiwum to bowiem jest ogólnopolskim systemem teleinformatycznym, obsługującym sieć archiwów państwowych, w którym materiały archiwalne w postaci elektronicznej gromadzone są zgodnie z właściwością terytorialną ich twórców.

Rozdział trzeci dotyczy funkcjonowania narodowego zasobu archiwalnego, prawnych podstaw postępowania z dokumentacją elektroniczną oraz regulacji legislacyjnych odnoszących się do informatyzacji administracji publicznej.

Rozdział czwarty poświęcono dokumentowi elektronicznemu, skupiając się na jego wartości historycznej i dowodowej, definicji i podstawom prawnym dokumentacji elektronicznej, technologiom wytwarzania i zabezpieczania dokumentu elektronicznego, formularzom elektronicznym oraz elektronicznemu zarządzaniu dokumentami. Przedstawiono wyniki przeprowadzonych przez autorkę badań dotyczących poziomu wykorzystania dokumentu elektronicznego w komunikacji z administracją publiczną. Opisano archiwizację dokumentu elektronicznego, sposób przekazywania materiałów archiwalnych w postaci elektronicznej do archiwów państwowych oraz bezpieczeństwo informacji w środowisku elektronicznym.

Rozdziały piąty i szósty skupiają się na zagadnieniach zarządzania wiedzą, zarówno w kontekście procesów informatyzacji administracji publicznej (m.in. specyfiki technologii informacyjno-komunikacyjnych, sztucznej inteligencji), jak i kształtowania narastającego zasobu archiwalnego, w tym m.in. archiwizacji Internetu.

Na uwagę zasługuje obszerny aneks (ponad 50 s.), w którym zamieszczono faksymile dokumentów dotyczących Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego we Wrocławiu, ilustrujących zagadnienia poruszane w publikacji. Są to: protokół kontroli postępowania z materiałami archiwalnymi i dokumentacją niearchiwalną, przeprowadzonej przez Archiwum Państwowe we Wrocławiu, oraz dwa normatywy: Polityka Bezpieczeństwa Ochrony Danych Osobowych oraz Instrukcja Zarządzania Systemem Informatycznym. Publikację zamyka obszerna bibliografia.

Bez wątpienia monografia dr J. Adamus-Kowalskiej stanowi syntetyczne ujęcie tytułowego procesu informatyzacji administracji publicznej w Polsce, jednakże zagadnienia dotyczące kształtowania narodowego zasobu archiwalnego, szczególnie te, odnoszące się do szczegółowych kwestii merytorycznych, zostały ukazane z uwzględnieniem nieaktualnego stanu prawnego. Autorka często powołuje się na nieobowiązujące już przepisy prawa, a także niewłaściwie przy-

porządkowuje je do konkretnych zagadnień. Jest to istotny mankament pracy, powodujący, iż opisywany stan procesów kształtowania narodowego zasobu archiwalnego w warunkach administracji cyfrowej ma wartość jedynie historyczną, a wnioski wysnute na tej podstawie budzą zastrzeżenia.

Inną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę, jest częste posługiwanie się przez autorkę terminologią, która dla obecnych, ale też przyszłych archiwistów, zarówno zakładowych jak i pracowników archiwów państwowych, może być niezrozumiała, szczególnie w zestawieniu z obowiązującą nomenklaturą aktów prawnych w tej dziedzinie. Dotyczy to m.in. takich terminów jak dokumentacja archiwalna (materiały archiwalne?), proces archiwotwórczy (gromadzenie i zabezpieczanie materiałów archiwalnych?), zarządzanie przedarchiwalne (zarządzanie dokumentacją w registraturze twórcy?) bądź numer sprawy (znak sprawy?). Reasumując, choć praca posiada cechy publikacji naukowej, to ze względu na istotne niedociągnięcia merytoryczne, w szczególności w dziedzinie archiwistyki i zarządzania dokumentacją, należy uznać ją jedynie za wydawnictwo popularnonaukowe.

Anna Jastrzębska-Pawlak

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych / The State Archives Head Office (Poland)
apawlak@archiwa.gov.pl